

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОСВІТИ БАТЬКІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДОСВІДУ АСОЦІАЦІЇ З ВИВЧЕННЯ ДІТЕЙ АМЕРИКИ (CSAA)

Вирішення глобальних проблем сімейного виховання в Україні, трансформація родинних цінностей та переорієнтація виховання дитини на формування атмосфери довіри, любові і взаємоповаги в сім'ї неможлива без організації просвіти батьків в країні. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває вивчення та подальше використання досвіду розвинутих країн світу з цього питання. Особливий інтерес у цій галузі становлять історичні традиції сімейної політики та організації батьківської просвіти у США.

Аналіз зарубіжної й вітчизняної педагогічної літератури та дисертаційних досліджень дає можливість виділити ряд праць, що стосуються окремих аспектів родинного виховання і просвіти батьків у США: Г.В. Фінчук (теорія та практика сімейного виховання), В.Н. Боровікова (проблеми американської родини), В. Жуковський (морально-етичне виховання), Е. Бергер (E. Berger) і В. Петрищев (шкільно-сімейна взаємодія) та інші. Але теорія і практика батьківської просвіти в США, а особливо дослідження діяльності найвпливовіших у цій сфері американських організацій, у цілісності та історичному розвитку ще не стали предметом наукового аналізу й надбання національної педагогіки України [2–6].

Метою статті є вивчення й осмислення історії становлення та змісту діяльності однієї з найвпливовіших у галузі батьківської просвіти організацій США – Асоціації з вивчення дітей Америки (CSAA), що, у свою чергу, дасть можливість підвищити ефективність впровадження ідеї навчання батьків у нашій країні.

Аналіз літератури, предметом пошуку якої була організація просвіти батьків в епоху прогресивізму, встановив, що з розвитком реформаторського руху ідея підвищення батьківської культури здобувала все нових і нових прихильників. Але паралельно з розширенням руху “сеттлементів”, створенням клубів молодих матерів і проведенням на місцевому рівні різних батьківських заходів, у США на початку ХХ ст. починають з'являтися товариства, які займаються безпосередньо розробкою програм для батьків та їх просвітою.

У ході вивчення діяльності американських організацій, що займалися підвищенням “культури батьківства” у першій половині ХХ ст., нами було встановлено, що саме в цей час спостерігається виокремлення напрямків діяльності організацій з просвіти батьків. Серед них виділяються ті, що стосуються роботи з батьками дітей тільки дошкільного віку, батьківсько-вчительські організації, створені з метою впровадження ідеї взаємодії батьків зі школою та дитячими садками, організації з професійної підготовки кадрів для роботи з батьками [7, с. 314]. Відзначимо також, що більшість з цих організацій поєднували кілька напрямів, або з часом змінювали їх.

Тенденцію кардинальних змін у діяльності можна простежити на прикладі однієї з найвпливовіших у галузі батьківської просвіти організацій – Асоціації з вивчення дітей Америки (Child Study Association of America – CSAA), яка основне місце у навчанні відводила саме батькам дітей дошкільного віку.

Асоціацію з вивчення дітей Америки (Child Study Association of America – CSAA) було створено у 1924 р. на базі Суспільства з вивчення дитячої природи (The Society for the Study of Child Nature (1888–1908), а потім Федерації з вивчення дитини (Federation for Child Study (1908–1924). За результатами аналізу впродовж 1920–1960-х рр. організація активно здійснювала просвіту американських батьків та надавала консультативні послуги з питань розвитку дітей. Паралельно Асоціація займалася професійною підготовкою спеціалістів у галузі сімейного виховання та батьківської просвіти. У 1970-х рр. Асоціація з вивчення дітей Америки повністю сфокусувала свою діяльність на створенні тренувальних програм для дітей і розв’язання проблем благополуччя та здоров’я дитини, у батьківській просвіті перейшла до підготовки професійних кадрів [8].

Робота з архівними матеріалами “Історія соціального благополуччя” на сайті бібліотеки університету штату Міннесота (University of Minnesota Libraries. Social Welfare History Archives [swaha] sw0019) дала нам змогу зробити висновок, що просвітницька практика Асоціації відрізнялась своєю різноманітністю щодо навчання батьків. Вона включала в себе діяльність груп двох типів: групи з батьківської просвіти (Parent Education Groups) та науково-дослідницькі групи (Study Groups), що об’єднувались у Науково-практичний відділ (Study Group Department). Останні з них, базуючись на науково обґрунтованих знаннях з психіатрії, психології та соціології, досліджували особливості та проблеми розвитку й виховання дітей: проблеми дисципліни, особливості розвитку дітей з фізичними чи розумовими вадами, сексуальну просвіту та поведінку дітей, соціальний розвиток дитини, прогресивні методи виховання тощо. Виділяючи особливості дитини на різних стадіях її розвитку і підкреслюючи першочергову роль сім’ї саме у дошкільному віці, організація приділяла велику увагу дітям останньої вікової групи. З цією метою велика кількість досліджень Асоціації присвячувались таким питанням: суперечності між батьками та дітьми у перші 18 місяців життя дитини, раннє дитинство та формування звичок, покарання, поняттям уяви, зазд-рості, правди і неправди тощо. Науково-дослідні групи, називаючи свою діяльність “підходом здорового глузду до надбань науки”, були одними з перших, хто почав поширювати знання з психіатрії, психології та соціології серед американських батьків. Вони також займалися підготовкою спеціалістів з сімейного виховання та просвіти батьків і організацією науково-практичних конференцій.

У свою чергу, групи з батьківської просвіти поширювали серед американських сімей інформацію стосовно дитячого розвитку, виховання, сімейного життя, розроблену науково-дослідними групами. Керував ними професійно підготовлений штат працівників організації. Асоціація також мала практику створення поселень “сеттлементів”.

За результатами дослідження обґрунтовано, що створення таких наукових та практичних груп з батьківської просвіти залишалось центральним у методології Асоціації протягом усієї історії її існування. Обробка наукових знань за допомогою перших груп та поширення їх уже на достатньому для розуміння рівні під керівництвом практичних груп та професійно підготовленого штату призвів до створення добре налагодженої системи просування науково-педагогічних знань серед населення та впровадження їх на практиці виховання дітей, що, у свою чергу, вивело організацію просвіти батьків дітей дошкільного віку на новий рівень свого розвитку.

Другим важливим аспектом роботи Асоціації щодо організації просвіти батьків, окрім діяльності Науково-практичного відділу (Study Group Department), було створення Відділу консультативних послуг (Advisory Service, Speakers' Bureau), який займався організацією конференцій, лекцій, курсів та інших заходів з питань просвіти батьків. Дослідженням напрямів реалізації просвіти батьків, запропонованих цією організацією, нами було встановлено, що в період 1920-х – початок 1930-х рр. товариство в основному займалося організацією конференцій з батьківської просвіти. Проведені такі конференції [8]:

1. “Просвіта батьків” (19–24 жовтня 1925 р.).
2. “Сучасний статус батька” (26–28 жовтня 1925 р.).
3. “Взаємодія батьків зі школою” (24–26 липня 1928 р.).
4. Бруклінська конференція з батьківської просвіти (22 жовтня 1929 р.).
5. Манхетенська конференція з батьківської просвіти (29 жовтня 1929 р.).
6. “Батьки та діти у змінюваному суспільстві” (1933р.).

У 1930-ті – 1940-і рр. діяльність Асоціації доповнюється організацією курсів для батьків та університетських лекцій. Виконавчий директор Асоціації з вивчення дітей Америки Зідоні М. Груенберг (Sidonie M. Gruenberg) проводить такі курси для батьків [8]:

1. “Сексуальне виховання дитини”, 1931 р.
2. “Введення в статус батька”, 1935 р.
3. “Жінки в конфлікті та діти”, 1936 р.

У Коледжі з підготовки вчителів (Teachers' College) і Нью-йоркському університеті (New York University) прочитані університетські лекції на теми сім'ї, просвіти батьків та відносин між батьками й дітьми [8]:

1. “Батьківський рух просвіти і релігія”, 1928–1932 р.
2. “Методи навчання батьків, 193–1932 р.
3. “Дитячі групи і сексуальне виховання”, 1930–1932 р.
4. “Значення сім'ї в розвитку індивідуальності дитини”, 1930–1932 р.
5. “Навчання лідерів для батьківської просвіти”, 1930–1932 р.
6. “Батьківський рух просвіти і сімейні відносини”, 1933–1939 р.
7. “Радіо, школа й родина; соціальні сили в житті дитини”, 1933–1939 р.
8. “Виховання дітей в існуючому світі: радіо, школа, сім'я”, 1929–1943 р.
9. “Статус сучасних батьків”, 1929–1943 р.

Дуже популярними стають лекції для батьків, запропоновані американським сім'ям членами асоціації вивчення дітей Америки [8]:

1. “Ради американським батькам щодо виховання дітей, планування сімейного життя”, Орвілл Брім (Orville Grim).
2. “Місце цінностей у батьківській просвіті”, А.Д. Бачмуелер (A.D. Buchmueller).
3. “Дисципліна, просвіта батьків та навчання професіоналів для роботи з сім'ями”, Елін Б. Оербак (Aline B. Auerbach).
4. “Охорона дитинства”, Зідоні М. Груенберг (Sidonie M. Gruenberg).

На лекціях також обговорювалась техніка просвіти батьків, тренування лідерів з навчання батьків, значення дому в розвитку особистості дитини, рух батьківської просвіти у США.

У ході дослідження було встановлено, що саме Асоціація з вивчення дітей Америки вперше в історії розвитку просвіти американських батьків запропону-

вала створення різних педагогічних заходів для сімей на радіо. З метою надання сім'ям допомоги у вихованні дітей та організації консультативних послуг від провідних педагогів Америки, асоціація створила радіопрограми ("Радіошоу" (Radio Show), "Батьківський форум" (Parents' Forum), куди запрошувались відомі діячі у галузі педагогіки того часу: Бенджамін Спок (Benjamin Spock), Роберт Торндайк (Robert Thorndike), Маргарет Мід (Margaret Mead), Діана Трилінг (Diana Trilling), Вільям Херд Кілпетрік (William Heard Kilpatrick), Лайман Брайсен (Lyman Bryson), Едлей Стівенсон (Adlai Stevenson). Також у цей період Асоціацією було створено Національну консультативну раду щодо радіо на теми освіти (National Advisory Council on Radio in Education) і Жіночий національний радіокомітет (Women's National Radio Committee) [8].

Відділ консультативних послуг також включав у себе роботу комітетів (Пошуковий комітет, Радіокомітет, Публікаційний комітет, Комітет з мистецтва, Комітет зі створення літніх таборів, Комітет зі створення памфлетів, статей, журналів, Комітет з бібліографії, Комітет з дитячої літератури, рекомендацій батькам), які займалися підготовкою вистав, створенням галерей для дітей, публікацією статей, брошур, памфлетів для батьків та дітей, створювали рекомендації для батьків щодо дитячої літератури тощо.

Велику роль у розвитку просвіти батьків дітей дошкільного віку відіграло створення Асоціацією журналу-щоденника "Вивчення дитини" (Child Study), який у 1923 р. отримав кошти з фонду Лаури Спелман Рокфеллер (Laura Spellman Rockefeller) "за відкриття та активне поширення новітніх ідей з виховання та підготовки до сімейного життя" [8]. На ці кошти Асоціація з вивчення дітей Америки опублікувала "Бюлетень вивчення дитини" (Child Study Bulletin), через два роки почала видавати щомісячний, а потім щоквартальний журнал для батьків "Вивчення дитини" (Child Study). Паралельно починає видаватись журнал, заснований на питаннях читачів – "Збираючи всіх матерів". Проведений науковий пошук дав змогу встановити, що активна публіцистична діяльність організації стимулювала зростання інтересу батьків до дитини та її виховання, особливо серед сімей, які не мали можливості відвідувати лекції і курси для батьків.

За результатами дослідження діяльності Асоціації з вивчення дітей Америки було виявлено її поступовий перехід до організації професійної освіти фахівців з сімейної педагогіки. У 1960-ті рр. товариство продовжує роботу в науково-практичних групах, видавництво журналу, але все більша увага починає приділятися підготовці спеціалістів у галузі батьківської просвіти і консультативних послуг. Вона створює навчальні та тренувальні програми з батьківської просвіти, готує спеціалістів з проблем дітей та сімей, пропонує консультації з цих питань для приватних і державних агентств. Деякі програми виводяться на національний рівень [8]:

- 1) п'ятирічна тренувальна програма, розроблена разом з Бюро дітей США (United States Children's Bureau), з підготовки годувальниць та доглядальниць для роботи з батьками, що очікують дитину чи мають дитину дошкільного віку;

- 2) дворічна програма підготовки працівників для роботи з малозабезпеченими сім'ями під патронатом Американської Асоціації з сімейних послуг (Family Service Association of America);

3) курс навчання та тренування соціальних працівників у галузі батьківської просвіти, як частина Американського розвивального проекту (ОЕО-funded Project Enable).

Переорієнтація напряму діяльності організації відбувається у 1970-ті рр., коли Асоціація, називаючи себе “навчальним центром підготовки штатів державної та приватної охорони здоров’я, освіти і агентств з добробуту батьків, дітей і суспільства”, повністю перейшла до підготовки спеціалістів у сфері сімейного виховання [8]. З 1967 р. Асоціація з вивчення дітей Америки почала підготовку штату у програмі для малозабезпечених сімей “Хед Стат” (Head Start), ставлячи за мету “підготовку високо кваліфікованих спеціалістів з батьківського залучення”. З 1969 року Асоціація починає керувати службою здоров’я Південного Бронксу Нью-Йорка та стає відповідальною за підготовку соціальних працівників, соціологів та докторів, які займалися просвітою батьків у сфері дитячого здоров’я.

У ході наукового пошуку було встановлено активне співробітництво Асоціації з вивчення дітей Америки з іншими організаціями, що також займалися проблемами освіти дітей, сімейного виховання і навчання батьків, з метою обміну досвідом та впровадження кращих здобутків американської родинної педагогіки в практику США. Серед них такі: Американська Асоціація університетських жінок (American Association of University Women), Асоціація здоров’я і батьківської просвіти (Health and Parent Education Association), Нью-йоркське Суспільство експериментального вивчення освіти (New York Society for the Experimental Study of Education), Клуб жінок XIX ст. (Nineteenth Century Woman’s Club), Світовий сімейний Конгрес (World Family Congress) та інші.

Кооперація Асоціації з вивчення дітей Америки з іншими організаціями відіграла велику роль у створенні Національної Ради з батьківської просвіти (National Council of Parent Education, 1925–1949). Джерела, які дають уявлення про історію створення та організацію діяльності Ради [1; 8], указують на те, що вона була створена у 1925 р. на конференції, що була скликана Асоціацією з вивчення дітей Америки (CSAA). Протягом шести днів учасниками конференції (13 організацій) було вирішено створити спеціальну Раду, головною метою якої було “збирати та поширювати дослідні матеріали серед батьківських педагогів, сформувати клірингову палату для дослідження (з метою обговорення та пояснення незрозумілих та суперечливих питань з просвіти батьків) й сформулювати кваліфікації та навчальні процедури для працівників батьківської просвіти” [8]. Рада об’єднувала 75 організацій, що здійснювали проведення програм з батьківської педагогіки і вже в 1929 р. про свою діяльність у цій сфері заявило 500 центрів [1, с. 149]. Очолювали Раду керівники Асоціації з вивчення дітей Америки (CSAA) та Національна Рада з сімейних відносин (National Council of Family Relations), а з 1940 р. до них приєдналась Асоціація з прогресивного навчання (Progressive Education Association).

Впродовж роботи з матеріалами, пов’язаними з діяльністю Ради та Асоціації з вивчення дітей Америки, було встановлено, що організація також мала невелику практику організації конференцій і симпозіумів. Найважливішими для нашого дослідження є такі:

1. “Конференція для професіоналів у сфері батьківської освіти”, 1938 р.
2. Симпозіум “Майбутнє американської сім’ї і проблеми пост воєнного суспільства”, 1945 р.

Висновки. Здійснений аналіз дає підставу стверджувати, що Асоціації з вивчення дітей Америки (CSAA) відіграла важливу роль у поширенні просвіти батьків серед американського населення. Організація мала власну сформовану структуру (Науково-практичний відділ (Study Group Department) з групами з батьківської просвіти (Parent Education Groups) та науково-дослідними групами (Study Groups) і Відділ консультативних послуг (Advisory Service, Speakers' Bureau). Кожний відділ мав чітко окреслені та взаємозалежні обов'язки: обробка наукових знань, поширення їх уже на достатньому для розуміння рівні, професійна підготовка штату з просвіти батьків, надання консультативних послуг американським сім'ям тощо. Серед інших особливостей організації навчання батьків відзначимо такі: включення батьків-чоловіків до навчання вихованню дитини, виокремлення дошкільного віку як найважливішого щодо сімейного виховання та просвіти батьків, орієнтація на професійну підготовку фахівців у цій сфері.

Література

1. Білецька С.В. Дитиноцентрована педагогіка: теорія і практика західних країн : навч. посіб. / С.В. Білецька. – Х. : Факт, 2008. – 255 с.
2. Боровикова В.Н. Проблемы семьи в американской педагогике / В.Н. Боровикова // Советская педагогика. – 1989. – № 2. – С. 141–145.
3. Жуковский В. Морально-этичне виховання в історії американської школи. / В. Жуковский. – Острог, 2002. – 391 с.
4. Петрищев В. Взаимодействие общины и школы / В. Петрищев. – М., 1985. – 110 с.
5. Фінчук Г.В. Теорія та практика сімейного виховання в зарубіжній педагогіці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. Наук / Г.В. Фінчук. – Луганськ, 2001. – 20 с.
6. Berger, E. Parents as partners in education. – New York : Merrill, 1991.
7. Krogh, S.L. Educating Young Children (infancy to grade three). – Western Washington University, 1991. – P. 4–37.
8. University of Minnesota Libraries. Social Welfare History Archives [swaha] sw0019.

ІНОЗЕМЦЕВА С.В.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ А.С. МАКАРЕНКА

Зміни, які відбулися протягом останнього часу в нашій країні, зумовили загострення існуючих та виникнення нових соціальних проблем, що сприяло підвищенню ролі соціального педагога та соціально-педагогічної роботи з різними категоріями громадян.

Взагалі соціальна педагогіка – відносно нова галузь наукових знань в Україні, але вона має глибокі та давні традиції. Соціально-педагогічна теорія та практика виникли ще в 20-х рр. ХХ ст., а набули значного розвитку в 60–80-х рр. Як професійна діяльність та наукова дисципліна соціальна педагогіка почала формуватися лише в 1990-ті рр. Шлях її розвитку був досить складним. Саме цим зумовлені основні труднощі становлення соціальної педагогіки як нової професійної сфери.

Оскільки науково обґрунтована соціально-педагогічна діяльність щодо дітей та молоді в Україні перебуває на стадії розвитку, особливої актуальності набувають історико-педагогічні дослідження з проблем організації соціального виховання дітей у вітчизняному педагогічному досвіді. Без цього неможливо правильно зрозуміти закономірності розвитку соціально-педагогічної теорії, ви-